

۲- بررسی وضعیت برنج (۲)

- قیمت، نحوه خرید و فروش و توزیع و مصرف
.....

اهمیت زراعت برنج در بخش کشتا و رزی کشورمان زمانى بوضوح آشکار میگردد که اشاره نماشیم ارزش ناخالص تولید این محصول در بخش زراعت در سال ۱۳۶۴ با قیمت های ثابت سال ۱۳۵۹ معادل ۲۱/۲ درصد کل آن میباشد. با وجودیکه سطح زیر کشت برنج در سال ۱۳۶۴ حدود ۷/۷ درصد سطح زیر کشت گندم برآورد گردید. معینا، ارزش ناخالص تولید آن در سال مزبور ۷ درصد بیشتر از گندم به قیمت های ثابت سال ۱۳۵۹ بوده است. ارزش ناخالص تولید گندم در سال ۱۳۶۴ به قیمت های ثابت سال ۱۳۵۹ بالغ بر ۱۵۴ میلیارد ریال (۱) برآورد شده است.

در رابطه با اهمیتى که زراعت برنج در بخش کشتا و رزی کشور داشته و بعد از گندم بعنوان دومین ماده در الگوی غذایى مردم مطرح است، در طبقه بندى کالها، در ردیف کالهای اساسى قرار گرفته و بعنوان محصولى مهم و استراتژیک همواره توجه دولت و سیاست گزاران بخش کشتا و رزی را بخود معطوف داشته است. (۲)

افزایش شدید قیمت برنج تولید داخلى طی سالهای اخیر درست برعکس روند نزولى آن در بازارهای جهانى، بویژه با توجه به اساسى و استراتژیک قلمداد نمودن آن ایجاب مینماید بررسی حتى الامکان دقیقى

---

(۱): وزارت کشتا و رزی، مرکز تحقیقات روستایى و اقتصاد کشتا و رزی، اوضاع

اقتصاد کشتا و رزی سال ۱۳۶۴، تهران ۱۳۶۵.

(۲): وزارت کشتا و رزی، نگرشی اجمالى بر زراعت برنج، خرداد ۱۳۶۴.

از علل و عوامل بوجود آورنده این رشد خارق العاده در قیمت برنج صورت پذیرد که قبل از پرداختن به آن نگاهی کوتاه خواهیم داشت بوضع قیمت برنج در بازارهای جهانی.

۱- قیمت برنج در بازارهای جهانی :

.....

عواملی چون نوع محصول، میزان تولید تحت تاثیر شرایط آب و هوایی و میزان بارندگی، تعداد در قبا ی عرضه کننده در بازار، مکانها و محدودیتهای ارزی، شرایط معامله و میزان عرضه و تقاضا نقشی تعیین کننده در قیمت برنج دارند.

ارقام منتشره از سوی سازمان خواربار و کشاورزی جهانی در مورد قیمت برنج تا یلندی آمریکا که از مهمترین انواع عرضه شده آن در بازارهای جهانی هستند، نوسانات شدیدی را از سال ۱۹۵۰ بدین طرف در قیمت این محصول نشان میدهد:

واحد: دلار / تن
(قیمت جاری)

سال میلادی	برنج تا یلندی	برنج آمریکا
۱۹۵۰	۱۳۶/۷	-
۱۹۵۴	۱۵۷/۹	-
۱۹۵۹	۱۳۲/۲	۱۸۴/۱
۱۹۶۴	۱۳۷/۷	۱۸۴/۱
۱۹۶۹	۱۸۶/۹	۱۹۰/۷
۱۹۷۴	۵۴۲/۰	۴۳۸/۷
۱۹۷۹	۳۳۴/۲	۴۷۰/۷
۱۹۸۳	۲۷۶/۹	۳۸۰/۳

نوسانات قیمت وقتی جالب تر خواهد بود که آنرا به قیمت

ثابت سال ۱۹۸۰ نشان دهیم :

واحد: دلار/تن
(قیمت ثابت)

سال میلادی	برنج تایلندی	برنج آمریکا
۱۹۵۰	۶۳۵/۸	—
۱۹۵۴	۶۴۱/۹	—
۱۹۵۹	۴۸۹/۶	۶۸۱/۹
۱۹۶۴	۴۸۸/۳	۶۵۲/۸
۱۹۶۹	۶۴۹/۰	۶۶۲/۲
۱۹۷۴	۹۶۱/۰	۷۷۷/۸
۱۹۷۹	۳۵۹/۰	۵۱۰/۰
۱۹۸۳	۳۰۳/۳	۴۱۶/۵

ماخذ: World Bank Commodity Trade and Price Trends, 1985 Edition.

با اینکه قیمت برنج در بازارهای جهانی از سال ۱۹۸۳ بدینطرف نیز همچنان به روند نزولی خود ادامه میدهد و قیمت برنج تایلندی در سال ۱۹۸۷ میلادی به سطح ۱۹۵ دلار در هر تن سقوط کرده است. سیر قیمت‌های برنج از سال ۱۹۵۰ تا کنون جالب توجه است. در سال ۱۹۸۳ قیمت برنج تایلندی، به قیمت‌های ثابت سال ۱۹۸۰، به سطح کمتر از نصف سال ۱۹۵۰ میلادی رسیده است. در حالی که در سال ۱۹۷۴ یعنی سال حداکثر قیمت برنج، ترقی قیمت آن نسبت به سال ۱۹۵۰ بالغ بر ۵۱ درصد بود. به قیمت‌های جاری، قیمت برنج تایلندی در سال ۱۹۷۴ به اوج خود یعنی ۵۴۲ دلار برای هر تن رسید. از آن پس سیری نزولی یافت و ظرف مدتی کمتر از ۱۰ سال به نصف تقلیل پیدا نمود، که با در نظر گرفتن کاهش شدید ارزش دلار طی مدت مزبور تنزل قیمت بیش از آن و به سطح کمتر از یک سوم بود.

با ادامه تنزل قیمت برنج در بازارهای جهانی، قیمت برنج تایلندی در سال ۱۹۸۷ میلادی از قرار هر تن ۱۹۵ دلار، حدود ۳ درصد نسبت به

سال ۱۹۸۳ کاهش یافته است که با در نظر گرفتن تفضیل ارزش دلار این کاهش
 به مراتب بیش از رقم فوق بوده و اثرات نامطلوبی را بر اقتصاد کشور تا بلند
 که بنحوی با رزی به درآمدهای ارزی حاصل از صادرات برنج متکی است وارد
 ساخته است : واحد : دلار / تن

سال میلادی	قیمت برنج تا بلندی
۱۹۸۳	۲۷۷
۱۹۸۴	۲۵۲
۱۹۸۵	۲۱۷
۱۹۸۶	۲۱۰
۱۹۸۷	۹۱۵

ماخذ : F.A.O. Food Outlook , Feb. 1987.

گرچه بطور کلی عامل تعیین کننده قیمت دریا زار عرضه و تقاضا
 برای محصول می باشد و تحت تاثیر همین دو عامل مهم است که بواسطه افزایش
 تولید برنج در سطح جهانی طی سالهای اخیر و محدود تر شدن تقاضا، حجم
 ذخایر جهانی آن رو به فزونی گذارده و ما لاکاهش شدید قیمت آنرا نیز موجب
 شده است. لیکن عوامل دیگری نیز با زار را تحت تاثیر قرار میدهند که از جمله
 آنها سیاستهای صادراتی کشورهای عمده صادر کننده و شرایط خرید و فروش
 حاکم بر بازار را باید نام برد. عوامل متعدد و پیچیده ای بر بازار جهانی
 برنج حاکم اند که هر یک بنوبه خود کم و بیش بر قیمت برنج تاثیر میگذارد
 و از آن جمله اند: میزان تولید، عرضه و قیمت محصولات رقیب دریا زار جهانی
 امکانات و محدودیتهای ارزی کشورهای صادر کننده و یا وارد کننده عمده
 برنج، مشوقهای صادراتی و سیاستهای تجدیدی وارداتی و ...

عوامل موثر در تعیین قیمت برنج در شرایط عادی و وجود ثبات اقتصادی، نوع برنج، طول دانه‌ها، میزان اختلاط ارقام مختلف، عرضه و تقاضا، قیمت محصولات جانبی و ... می‌باشد. بررسی قیمت برنج طی یک دوره نسبتاً طولانی نشان می‌دهد که قیمت این محصول همواره با نوسانات شدید فصلی و سالانه روبه‌رو بوده است. مدرس‌ها یا غیرتصمیمات متفاوت و بعضاً "متناقض" در مورد بازیگرانی داخلی این محصول بر شدت این نوسانات در قیمت برنج افزوده است.

بررسی قیمت برنج طی سال‌های ۵۶-۱۳۴۶ نشان می‌دهد که شاخص قیمت‌های عمده فروشی و خریده فروشی این محصول طی یک دوره ده ساله افزایش خارق العاده یافته است. به نحوی که افزایش در قیمت عمده فروشی آن طی دوره مذکور ۱۶۰ درصد و با بطور متوسط سالانه ۱۰ درصد و قیمت خریده فروشی آن ۱۵۷ درصد و با بطور متوسط سالانه نه تنها و زاز ۹/۹ درصد در سال بوده است. بالاترین افزایش قیمت برنج طی دوره مورد اشاره مربوط به سال ۱۳۵۳ می‌باشد که علیرغم افزایش شدید در حجم واردات، شاخص قیمت عمده فروشی و خریده فروشی آن به ترتیب ۶۱ و ۵۲ درصد نسبت به سال ۱۳۵۲ افزایش یافت. ترقی فوق العاده قیمت برنج در سال ۱۳۵۳، بیشتر تحت تاثیر آثار تورمی ناشی از افزایش در آمد نفت و تزریق آن در اقتصاد کشور بود که با وجود افزودن بر حجم واردات موجبات بالارفتن خارق العاده قیمت برنج را در سال مزبور فراهم آورد. علیرغم کوشش‌هایی که توسط رژیم گذشته جهت تثبیت قیمت برنج از طریق افزایش روزافزون واردات صورت می‌گرفته بعلمت تورمی بودن اقتصاد کشور، قیمت برنج همچنان به سیر صعودی خود ادامه داد و شاخص بهای عمده فروشی و خریده فروشی آن در سال ۱۳۵۶ به ترتیب ۳۲ و ۳۹ درصد نسبت به

سال ۱۳۵۳ افزایش پیدا نمود. شاخص بهای عمده‌فروشی منتشره از سوی بانک مرکزی افزایشی معادل ۴۷/۳ درصد را در سال ۱۳۵۷ نسبت به سال ۱۳۵۳ در قیمت عمده‌فروشی برنج تولید داخلی نشان می‌دهد. متوسط این افزایش حدود ۱۰/۴ درصد در سال، در فاصله زمان مزبور بوده است.

در سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی بویژه سال‌های پس از وقوع جنگ تحمیلی، در بعد اقتصادي جنگ دیگری توسط گروه‌های واسطه، سلف‌خر، تجار و سرمایه‌داران در رابطه با خرید و فروش و عرضه برنج تولید داخلی بر مردم دولت تحمیل گردید. قیمت برنج تولید داخلی در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی افزایش بسیار شدید پیدا نموده است که بخشی از آن در ارتباط با هزینه تولید و تکنولوژی متداول گشته منطقه‌ای و بخش دیگری از آن معلول بازیهای گروه‌های فوق الذکر است. دخالت و مشارکت گروه‌های مختلف مردم مناطق شمالی برنج خیز کشور در مسائل مربوط به تولید، قیمت گذاری و تجارت برنج منطقه بحدی است که سیاستهای قیمت‌گذاری و برنامه‌های افزایش تولید و موسسات مسئول را تحت الشعاع قرار می‌دهد و در شرایط بحرانی امکانات وسیعی را جهت سوءاستفاده گروه‌های مذکور فراهم می‌آورد. تولید محصولی که از یک سو در گروه غلات بسیار استراتژیک بوده، بزرگترین حجم اشتغال را برای مردم مناطق شمالی برنج خیز کشور بوجود می‌آورد و در سطح مصرف و تامین مواد غذایی جامعه نیز از درجه استراتژیکی ممتازی برخوردار است، تحت تاثیر تمهیدات و فعل و انفعالات گروه‌های فوق بیشترین سود را عاید ایشان می‌گرداند. قیمت عمده‌فروشی برنج و به تبع آن خرده‌فروشی در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی نسبت به پایان سال ۱۳۵۷ به چندین برابر افزایش یافته و رابطه وثبات نسبی قیمت‌های محصولات عمده‌زراعی را طی سال‌های اخیر در گون ساختهاست. نکته‌ها نیز اهمیت در رابطه با افزایش قیمت برنج

آنکه باید دید آیا با توجه با اینکه برنج زکالاهای اساسی محسوب شده و در رژیم غذا شو مردم قوت اصلی بشمار می آید، میتوان مسئولیتی را برای رگانهای ذی ربط در رابطه با خرید و فروش و عرضه آن قابل نگردید و در افزایش قیمت آن به نظاره ایستاد؟ واقعیت امر این است که سودسرا رناشی از افزایش قیمت بیونج بیشتر نصیب کسانی میگردد که در تولید آن نقشی نداشته اند. از طرفی با توجه با اینکه جهت تشویق تولید برنج و ارتقاء سطح تولید آن مساعدتهای گوناگون و در حد امکانات موجود از طرف دولت صورت گرفته، کود، سم، بذر و ماشین آلات به قیمت دولتی در اختیار برنجکاران قرار میگیرد، دخالت دولت در قیمت گذاری و نظارت بر خرید و فروش آن امری کاملاً منطقی و قابل توجیه است. در جای که دولت به لحاظ ضرورت خود را مجاز به دخالت و کنترل در تامين و عرضه گندم مینماید تا به سهولت و با قیمتی نازل در اختیار مصرف کنندگان آن قرار گیرد، ایجاب مینماید در سطحی معادل تر نقشی موثر و تعیین کننده در باره زرگانی برنج تولید داخل برعهده گیرد تا این دو مین عنصر غذا شو مردم مورد سوءاستفاده های هنگفت قشری خاص واقع نگردد.

گرچه طرح خرید برنج داخلی در اجرا با مشکلات بسیار زیادی مواجه گردید و در شهریور ماه سال ۱۳۶۳ ضمن اعلام سلب مسئولیت در زمینه خرید و فروش برنج تولید داخلی از سوی دولت، این امر مجدداً "به بخش خصوصی واگذار شد. لیکن مجموعه بسیار پیچیده ای متشکل از انواع گروههای واسطه سلف خر، تجار، متحرکان، صاحبان انبار و کارگاههای شالیکاری، سرمایه داران غیر حرفه ای، مغازه داران و اشخاص با نفوذ و حتی بنگاههای بازرسی فرسیستم تولید، قیمت گذاری و تجارت برنج در مناطق شمالی کشور مشارکت داشته و از فعالیتهای خود سالانه میلیاردها ریال سود میبرند. و چنانچه شرایط و جریاناتی ایجاب مینماید. دقت و کنترلهای لازم توسط سازمانهای ذی ربط در امر تولید و توزیع این محصول بعمل آید. فشار تورمی ناشی از

قیمت سرسام آور برنج برگروه غلات و مآلاً شاخص بهای عمده فروشی کالادر سالهای اخیرا مری کالملاً محرز و غیر قابل تردید است و نظربا اینکه کنترل ومهارتورم درجهت حفظ قدرت خرید طبقات کم درآمدجا معهاً زسیاستهای روشن وباز دولت بشمارمیآید. ضرورت امرایجاب مینماید که بیش از پیش توسط ارگانهای مسئول با این مهم پرداخته شود.

تغییرات شاخص بهای عمده فروشی و خرده فروشی برنج تولید داخلـی در

سالهای قبیل وبعدا ز بهیروزی انقلاب اسلامی

(۱)

شاخص عمده فروشی	شاخص خرده فروشی	سال
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۳۵۳
۱۳۲/۰	۱۳۸/۰	۱۳۵۶
۱۴۷/۳	۱۴۸/۷	۱۳۵۷
۲۹۸/۲	۲۷۷/۹	۱۳۵۹
۳۳۹/۷	۳۳۷/۶	۱۳۶۰
۶۰۶/۰	۶۶۸/۲	۱۳۶۲
۶۸۳/۷	۶۷۵/۱	۱۳۶۳
۷۶۷/۳	۶۶۲/۰	۱۳۶۴

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. (۱): انواع صدری درجه یک.

ضمن توجه بدین نکته که میزان افزایش قیمت عمده فروشی و خرده فروشی برنج در سال ۱۳۶۵ بسیار قابل توجه و در مقایسه با سال قبل از آن بسیار چشمگیر است، باید خاطر نشان نمود در سال ۱۳۶۴ قیمت عمده فروشی برنج نسبت به پایان سال ۱۳۵۷ حدود ۵۲۱ درصد و با بطور سالانه بالغ بر ۲۷۸ درصد افزایش داشته است. میزان این افزایش در قیمت خرده فروشی برنج از انواع صدری درجه یک بیش از ۴۲۵ درصد و با متوسط سالانه ۲۷/۴ درصد بوده

مقایسه هزینه‌ها، اما شده و قیمت عمده‌فروشی و فاصله‌ها حتی موجود بین آنها حکایت از وجود رابطه‌ای غیرمنطقی در این زمینه دارد. برابر ارقام رسمی منتشره از سوی وزارت کشت و زراعت، در سال ۱۳۶۲، متوسط هزینه تولید یک کیلوگرم برنج مرغوب در مناطق شمالی کشور ۱۸۰ ریال برآورد گردید و در حالی که قیمت‌های معاملاتی در سطوح عمده‌فروشی از قرار هر کیلو ۳۷۰ ریال در پاره‌ای از استان‌ها حتی تا کیلوئی ۷۵۰ ریال گزارش گردید. در سال ۱۳۶۳ به موجب آمار منتشره از سوی همان منبع، هزینه تولید نسبت به سال ۱۳۶۲ حتی اندکی کاهش یافت لیکن تحت تاثیر آزادسازی حمل و نقل برنج و اعلام سلب مسئولیت در امر خرید و فروش و توزیع برنج تولید داخلی توسط دولت و واگذار شدن آن به بخش خصوصی در حالتی که از یک طرف بلاحاظ محدودیت‌های ارزی و از طرفی دیگر سیاست‌های تشویق تولید ارقام پرمحصول امکان واردات برنج به منظور حفظ تعادل در عرضه و تقاضای این محصول سیر نبود، قیمت عمده‌فروشی برنج تولید داخلی پس از یک افزایش خارق‌العاده ۴۶/۲ درصد در سال ۱۳۶۲ مجدداً "۱۲/۸ درصد در سال ۱۳۶۳ افزایش پیدا نمود. تفاوت موجود بین هزینه‌ها، اما شده و قیمت عمده‌فروشی برنج بدون هیچگونه تردیدی ناشی از تأسیساتی در سیستم توزیع و عدم کنترل قیمت این محصول است و از این رهگذر سودهای کلانی به ضرر اکتفا در آمدن مدجا معه و حتی کشت و زرع برنج کار به جیب و اسطرها، تجار و سرمایه‌داران بزرگ و کوچکی

(۱): در شاخص‌های خرده‌فروشی که از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تهیه می‌گردد، شاخص قیمت برنج تولید داخلی بطور مشخص ارائه نمی‌گردد. با توجه به اینکه قیمت خرده‌فروشی برنج وارداتی موجب تعدیل در رقم شاخص می‌شود از اینرو شاخص مربوط به بهای انواع برنج صدری درجه یک مورد استناد قرار گرفته است و بنا بر این ارقام بمیزانی دارای خطای بزرگ نمایی است .

خریداری شده را به تاجر برنج در مناطق شمالی بفروش میرسانند. سهمی از خرید و فروش برنج نیز توسط صاحبان کارخانجات و کارگاههای برنج-کوبی صورت میگیرد. در مجموع برنج خریداری شده توسط تاجران برنج در مناطق شمالی درجه بندی شده و به تاجران برنج در بازاری تهران و دیگر شهرستانها واگذار میشود که به فروشنده نهایی توزیع نمایند. در کنار این افراد که بازاری برنج و بازرگانی داخلی را برعهده دارند، بخش کوچکی از برنج تولید داخلی نیز توسط دولت از طریق سازمان مرکزی تعابون روستایی ایران خریداری میگردد که توسط شرکت سهامی گسترش خدمات بازرگانی به توزیع آن اقدام میشود. خرید برنج وارداتی نیز توسط دولت و از طریق شرکت بازرگانی دولتی ایران صورت میگیرد که توسط شرکت گسترش خدمات بازرگانی و سازمان قند و شکر به توزیع آن اقدام میگردد.

در سالهای قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، بویژه از سال ۱۳۵۲ به بعد، دولت وقت جهت پاسخگویی به تقاضای ناشی از افزایش درآمدها برای برنج در مناطق شهری کشور اقدام به واردات هرچه بیشتر آن مینمود تا از این طریق تعادلی را بین عرضه و تقاضا برای برنج در بازار فراهم آورد و مانع از افزایش قیمت برنج تولید داخلی در بازار نگردد. افزایش عرضه برنج از طریق واردات گرچه تعادلی را در رابطه با قیمت در بازار فراهم مینمود، لیکن بتدریج آثار تخریبی فراوانی را از خود برجای میگذارد که حتی امروز کم و بیش شاهد آن هستیم. آنچه که در سالهای قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در زمینه اقتصاد و بازرگانی برنج آنهم در سطح محدود توسط دولت صورت میگرفت تهیه نهادههای تولید برای این صنعت، خرید بخش ناچیزی از تولید داخلی و خرید و توزیع برنج وارداتی بود. شرکتهای تعاونی روستایی که با هدف کوتاه کردن دست واسطهها و حمایت از تولیدکنندگان بوجود آمده بودند، عملاً نتوانستند نقش فعالی در امر خرید و فروش، بازاریابی و

توزیع برنج برعهده گیرند. بنحویکه طی سالهای ۵۶-۱۳۴۹ بطور متوسط سالانه حدود ۱۷ هزار تن برنج از برنجکاران عضو شرکت خریداری کردند که تنها حدود ۴ درصد متوسط تولید سالانه برنج طی سالهای مذکور بوده است. (۱)

در سالهای اول پس از پیروزی انقلاب اسلامی خرید و فروش و توزیع برنج همچون گذشته ادامه یافت. لیکن در نیمه دوم سال ۱۳۵۹ بعلت آغاز جنگ تحمیلی، محدودیتها فی در این زمینه ایجاد گردید. دولت برنج وارداتی را سهمیه بندی نمود. توزیع آن از طریق کوپن صورت گرفت. برقراری سهمیه برای برنج وارداتی منجر به بخور از اختلالات شدید در خرید و فروش و توزیع برنج تولید داخلی گردید و دولت ناگزیر شد با در نظر گرفتن اوضاع و احوال سیاسی و اقتصادی و نیز سیاست تثبیت نرخها ضمن خرید برنج تولید داخلی مازاد مصرف برنجکاران، ضوابطی را نیز برای حمل و نقل و خروج برنج از مناطق شمالی برنج خیز کشور بمورد اجرا گذارد. در این راستا سازمان مرکزی تعاون روستایی ایران و شرکت سهامی گسترش خدمات بازرگانی عهدی در طرح خرید برنج از زارعین گردیدند و بموجب آن ما را اعلام شده از سوی سازمان مزبور مقدار ۱۶۴ هزار تن انواع برنج که بیش از ۸۱ درصد آنرا انواع صدری تشکیل میداد به همراه بیش از ۲۵ هزار تن شلتوک در سال ۱۳۶۰ از زارعین برنجکار خریداری گردید که تا آن تاریخ بیسابقه بود. با اینکه طرح خرید برنج در سال ۱۳۶۰ به بسیاری از اهداف پیش بینی شده دست یافته بود، لیکن حین اجرا با مشکلات متعددی نیز مواجه گردید و در سال ۱۳۶۱ رگانهای مسئول با بررسی و به کارگیری تجارب بدست آمده از اولین سال اجرای طرح در صدد برآمدند که با رفع موانع و مشکلات و ایجاد هماهنگیهای لازم، از خرید برنج تولید داخلی را جهت توزیع هر چه عادلانه تر

---

(۱): بانک مرکزی، اداره بررسیهای اقتصادی. بررسی وضع تولید و توزیع برنج. تهران - ص ۲۶.

اذا مه دهند، لیکن افراد و گروههایی که منافع آنها به خطر افتاده بود هوشیارتر و با بهره‌گیری از نقاط ضعف موجود بردا منفعالیتهایشان افزودند بگونه‌ای که دولت موفق شد تنها حدود ۴۰ هزار تن یا ۲۲ درصد خرید سال ۱۳۶۰، برنج زکشا و رزان خریداری نماید. در سال ۱۳۶۲ مقدار برنج خریداری شده توسط سازمان مرکزی تعاون روستایی افزایشی قابل توجه یافت بطوریکه در این سال سطح برنج خریداری شده از ۱۴۰ هزار تن گذشت و علاوه بر آن حدود ۴۶ هزار تن شلتوک نیز خریداری شد. افزایش سطح خرید در سال ۱۳۶۲ ناشی از تصمیمات کلی تری بود که در این رابطه از سوی ارگانهای مسئول اتخاذ و با توجه به توفیق و ناکامیهای سال ۱۳۶۰ و ۱۳۶۱ مورد اجرا گذارده شده بود.

در سال ۱۳۶۳ مقدار برنج خریداری شده کاهش یافته و بسطح سال ۱۳۶۱ رسید. مقدار خرید برنج توسط سازمان مرکزی تعاون روستایی حدود ۴۱ هزار تن در سال مزبور بود. علت کاهش در میزان خرید دولتی در سال ۱۳۶۳، آزاد شدن حمل و نقل و توزیع برنج تولید داخلی بود و دولت ضمن اعلام سلب مسئولیت از خود، تجارت آنرا به بخش خصوصی واگذار نمود. از اواسط شهریور ماه سال ۱۳۶۳، با آزاد شدن خرید و فروش و توزیع برنج تولید داخلی، دولت عملاً "نقش فعالی در این زمینه ندارد. حال آنکه به لحاظ اساسی بودن این محصول ضرورت ایجاد زمینهای بهره‌گیری از نقاط قوت طرح خرید برنج و برطرف نمودن نقاط ضعف آن در جهت ارتقاء سطح تولید بویژه ارقام پربازده با کیفیت مطلوب، کنترل قیمت‌های برنج و از بین بردن زمینهای سوءاستفاده و کوتاه نمودن دست واسطه‌ها که نهایتاً "منافع تولیدکننده و مصرف‌کننده آنرا تضمین مینماید و در شرایطی که بعلمت وجود مشکلات عدیده در اقتصا دکشور و عدم تعادل در عرضه و تقاضا، زمینهای سودجویی توسط عاملین توزیع آن فراهم است، توسط دولت

۳-۲- خرید و فروش و توزیع برنج و ارداتی

.....

با توجه به گسترش و افزایش سطح مصرف برنج کشور بویژه از سال ۱۳۵۳ بدین طرف، مقدار توزیع برنج و ارداتی در ایجا دت عادل در با زار برنج نقشی تعیین کننده یافته است. چنانچه از جمله علل افزایش قیمت برنج در سالهای اخیر را اتخاذ احوال سیاستهای متفاوت و بعضاً "متناقض" در رابطه با خرید و فروش و نحوه توزیع برنج و بویژه از گذاردن تجارت و واگذاری کلیه امور مربوط به بازرگانی داخلی برنج تولید داخلی به بخش خصوصی بدانیم، یکی از علل عمده این افزایش خارق العاده در قیمت برنج را باید در کاهش قابل توجه در توزیع برنج و ارداتی بنا بدلائل گوناگون طی سالهای اخیر جستجو نمود. زیرا، بخش عمده ای از برنج مصرفی کشور بجز در مناطق شمالی برنج خیر کشور را، برنج و ارداتی تشکیل میدهد. ارقام منتشره از سوی شرکت سهامی گسترش خدمات بازرگانی حکایت از آن دارد که توزیع برنج و ارداتی از حدود ۷۲۶ هزار تن در سال ۱۳۶۲ به ۴۵۰ هزار تن در سال ۱۳۶۵ تقلیل یافته است. بعبارت دیگر طی یک فاصله زمانی کوتاه ۳ ساله ۳۸ درصد از حجم برنج و ارداتی توزیع شده کسر گردیده است که رقم قابل توجهی است. نکته جالب توجه در این رابطه آنکه هر سال بخش عمده ای از برنج و ارداتی بین نهادهای مختلف توزیع میشود که طی سالهای مورد اشاره افزایش شدید در قیمت برنج تولید داخلی برداشته مصرف آنها از برنج و ارداتی افزوده است. بطوریکه برنج و ارداتی توزیع شده به نهادهای بازرگانی در سال ۱۳۶۵ به ۲ برابر مقیدار توزیعی آن در سال ۱۳۶۴ افزایش یافته و مقدار برنج توزیعی بین خانوارها را با زهم کمتر و محدودتر نموده است.

بنا بر این تحت چنین شرایطی و با توجه با اینکه برنج در ا قلام خوراکی خانوارها بویژه در مناطق شهری جاهگهی ویژه دارد، ایجاب مینماید از یک سوسلسله اقدامات هما هنگی برای تغییر تدریجی الگوی غذایی مردم جهت تقلیل تدریجی واردات برنج صورت پذیرد و از سوی دیگر بلحاظ محدودیتهای مربوط به میزان عرضه برنج که زمینه بسیار خوبی را برای سوء استفاده های کلان توسط عواملی که قبلاً "بدانها اشاره رفت" فراهم آورده است، در تأمین و توزیع این محصول توسط ارگانهای ذیربط دخالت و نظارت بیشتری صورت گیرد.

مقدار برنج وارداتی توزیع شده در مناطق شهری، روستائی، عشایری،

موسسات، نهادهها و ارگانها در سال ۱۳۶۵

سهم (درصد)	مقدار (تن)	منابع مصرف کننده
۱۰۰/۰	۴۵۰۲۲۷	کل برنج وارداتی توزیع شده
۵۲/۵	۲۳۶۳۴۷	شهری، سهمیه بندی
۱۹/۴	۸۷۴۴۶	روستائی، سهمیه بندی
۰/۸	۳۶۵۴	عشایری، سهمیه بندی
۷/۶	۳۴۲۴۹	موسسات آموزش و بهداشتی
۱۹/۷	۸۸۵۳۱	نهادهها و ارگانها

ماخذ: شرکت سهامی گسترش خدمات بازرگانی

۴- مصرف برنج:

.....

همانطور که در بخش تولید اشاره گردید گستردگی زراعت برنج

بمانندگندم نبوده و در مناطقی خاص به کشت آن مبادرت میگردد. بدین

لحاظ مصرف آن نیز عمومیت مصرف گندم را نداشته و در واقع محصولی بومی بحساب می آید که بیشتر در مناطق تولید آن بمصرف میرسد. من باب مثال قاره آسیا که بالغ بر ۹۲ درصد تولید جهانی برنج را در سال ۱۹۸۴ در اختیار داشته، بالغ بر ۹۹ درصد برنج تولیدی خود را مصرف نموده است. در مقابل سهم قاره اروپا از تولید برنج جهانی در سال مزبور ۴/۵ درصد و از مصرف آن ۸/۷ درصد بوده است در کشور ما نیز بخش اعظم برنج تولید داخلی در مناطق تولید آن بمصرف میرسد.

۴-۱- مصرف جهان نی برنج

oooooooooooooooooooooooooooo

عرضه یا مصرف کل برنج جهان در سال ۱۹۸۴ بیش از ۳۰۴ میلیون تن برآورد گردیده است که با در نظر گرفتن جمعیت جهانی در همان سال مصرف سرانه جهانی این محصول بطور متوسط ۳/۹ کیلوگرم می گردد. مصرف سرانه برنج در قاره آسیا بالغ بر ۱۰۱ کیلوگرم در سال مورد اشاره بوده است که بالاترین رقم را در بین قاره های مختلف جهان ندارد اما می باشد. قاره اروپا با مصرف سرانه ۴/۹ کیلوگرم دارای کمترین سطح مصرف در مقیاس جهانی است در بخش های شمالی و جنوبی قاره آمریکا مصرف سرانه برنج کاملاً متفاوت است بطوریکه مصرف سرانه آن در بخش شمالی و مرکزی ۵/۵ کیلوگرم و در قسمت جنوبی این قاره ۳/۳۶ کیلوگرم در سال ۱۹۸۴ بوده است مصرف سرانه برنج در قاره آفریقا ۶/۱۶ کیلوگرم و اقیانوسیه ۳/۲۶ کیلوگرم در سال مورد اشاره بوده است.

بطور کلی بیش از ۹۶ درصد برنج جهان در کشورهای در حال توسعه بمصرف میرسد و مصرف سرانه این گروه از کشورها ۷۹ کیلوگرم و حدود ۴ درصد برنج جهان نیز در کشورهای توسعه یافته مصرف میشود و مصرف سرانه این

کشورها ۳/۹ کیلوگرم در سال ۱۹۸۴ بوده است .

در بین کشورهای جهان کشور چین در سال ۱۹۸۴ بیش از ۳۸/۵ درصد برنج
جهانویا ۴۱/۹ درصد برنج قاره آسیا را تولید و ۳۹ درصد برنج جهانی را نیز
صرف نموده است . مصرف سرانه برنج در این کشور بالغ بر ۱۲ کیلوگرم که
۴۸ کیلوگرم بیش از متوسط مصرف سرانه جهانی است .

مصرف سرانه برنج در سایر کشورهای تولیدکننده آن نیز حتی بالاتر
از این مقدار قرار دارد . به گونه ای که مصرف سرانه برنج در کشور برمه با رقمی
بالغ بر ۲۳ کیلوگرم در سال در بالاترین حد مصرف در سطح جهان می باشد .
کشورهای ویتنام با مصرف سرانه حدود ۱۸ کیلوگرم و تایلند با مصرف سرانه
ای بالغ بر ۱۷ کیلوگرم به ترتیب از لحاظ مصرف سرانه دارای مقامهای
دوم و سوم در سطح جهانند .

کشورهای عمده تولیدکننده برنج عمدتاً "در ردیف کشورهای صادرکننده
کننده آن نیز قرار دارند . لیکن به لحاظ بومی بودن محصول برنج در
پارهای از اوقات این کشورها ناگزیرند علیرغم تولید سطح بالای خود جهت
پاسخگویی به نیازهای مردم که برنج اصلی ترین غذای آنها را تشکیل میدهد
به واردات برنج نیز اقدام نمایند . در سال ۱۹۸۴ کشور هندوستان که دومین
تولیدکننده عمده برنج در سطح جهان است ناگزیر گردید هم چون اندونزی و
بنگلادش که از تولیدکنندگان عمده برنج در سطح جهان هستند جهت تأمین
نیازهای داخلی در سطح محدودی ب واردات برنج اقدام نماید .

در برخی از کشورهای جهان مصرف برنج ظاهراً "رقمی با اوقا بل
توجه را نشان میدهد ، در حالیکه مصرف حقیقی برنج در گروهی از این کشورها در
سطحی بسیار پایین تر قرار دارد . با لای بودن مصرف ظاهری برنج در اینگونه
کشورها ناشی از صادرات مجدد آن توسط کشورهای مزبور است من بابی مثال
صادرات مجدد برنج از کشورهای خاورمیانه به دیگر نقاط دور و نزدیک یک

پدیده تجاری متداول است. براساس آماروارقا موجودا مارا متحده - عربی طی سالهای ۸۲- ۱۹۷۹ بطور متوسط سالانه ۹۳ هزار تن برنج به دیگر کشورهای منطقه صادر نموده است. با این وجود با یاداشاره نمود سطح مصرف برنج در کشورهای خاورمیانه در دهه های اخیر افزایشی قابل توجه، پیدا نموده است که از جمله علل عمده آن با پیدا ز رشد جمعیت و ورود تعداد زیادی از کارگران جهت اجرای برنامه های توسعه بویژه در کشورهای عربی، سیاست - های غذایی دولت و پرداخت سوبسید در برخی از این کشورها و نیز بهبود سطح زندگی در رابطه با افزایش درآمدهای نفتی نام برد .

۲-۴- مصرف برنج کشور

.....

آماروارقا حاصله از نتایج آمارگیری بودجه خانوار در مناطق شهری و روستای کشور حکایت از آن دارد که مقدار مصرف برنج ارتباط مستقیمی با سطح درآمد داشته و بموازات افزایش آن بر مقدار مصرف برنج نیز افزوده میگردد. در سالهای قبل از ۱۳۵۳ مصرف برنج رشدی متوازن داشت. مصرف سرانه برنج کشور در سال ۱۳۴۵ حدود ۲۳ کیلوگرم و برای مناطق شهری حتی اندکی کمتر از آن بود. دگرگونی ناشی از افزایش درآمدهای نفتی در دهه ۵۰ بویژه از سال ۱۳۵۳ و بدنبال آن ارتقاء سطح درآمد خانوارها بویژه در مناطق شهری کشور تغییراتی عمده در الگوی غذایی مردم مخصوصاً در این نقاط بدنبال داشت. مصرف سرانه برنج کل کشور از ۲۳ کیلوگرم در سال ۱۳۴۵ به ۲۲/۷ کیلوگرم در سال ۱۳۵۶ رسید. افزایش سطح مصرف برنج در نقاط شهری شدت بیشتری داشت بنحویکه مصرف سرانه مناطق شهری که در سال ۱۳۴۴ حدود ۲۲/۹ کیلوگرم بود به ۴/۸ کیلوگرم در سال ۱۳۵۵ رسید. بدون آنکه ارتقاء سطح مصرف برنج کشور ناشی از افزایش سطح تولید و نرخ رشد تولید و مصرف

توازن لازم را یافته باشد، تغییری اینچنین در مصرف برنج کشور حادث گردید که نتیجه‌ای جز ضعف بنیادینهای تولیدی، دگرگونی سریع الگوی غذایی مردم و مآلاً "واردات شدید و روبه‌تزايد برنج را در پی نداشت. میراث شوم ناشی از سیاستهای غلط رژیم گذشته که جهت پاسخگویی به تقاضاهای ناشی از افزایش درآمد بویژه در مناطق شهری بواردا ت هر چه بیشتر برنج از خارج و اتکا^۴ روز افزون به بیگانگان در این زمینه انجامید، در سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز همچنان بر دوش مسئولین و سیاست‌گذاران مملکتی سنگینی میکند که البته در سالهای اخیر با درپیش گرفتن سیاستهای منطقی تر از یکسو موجب تغییر تدریجی الگوی غذایی مردم و از سوی دیگر ارتقا^۵ سطح تولید برنج در کشور گردیده است.

در جدول شماره یک مصرف کل و سرانه برنج کشور طی سالهای ۶۴-۱۳۵۰ با اضمحلال مقدار آمار تولید و واردات ارائه گردیده است که گرچه باید در مورد رقا م تولید مربوط به سالهای قبل از ۱۳۶۲ احتیاطات لازم را نمود زیرا آمار رسمی منتشره در این زمینه از اعتبار کافی برخوردار نیست. معیناً ارقام مربوط به عرضه یا مصرف برنج روند افزایشی آنرا در فاصله سالهای ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۶ کمالات نشان میدهد. از سال ۱۳۵۷ بدین طرف بدلیل گوناگون نوساناتی چند در مصرف سرانه برنج چشم میخورد. از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۵۹ مصرف سرانه برنج سیری نزولی یافت. در سال ۱۳۶۰ مصرف سرانه برنج افزایش قابل توجهی را نسبت به سال قبل از آن نشان میدهد. شروع و گسترش جنگ تحمیلی، سهمیه بندی برنج و واردات و برنج تولید داخلی و تکرانیه های ناشی از آنها را که موجب تشدید تقاضا برای برنج گردیده بود میتوان از جمله علل افزایش در مصرف سرانه برنج کشور محسوب نمود. در سال ۱۳۶۰، به طوری که در جدول ملاحظه میگردد، سهمیه رقا م رسمی بیش از ۳۷ درصد به سطح تولید و ۴۶ درصد به مقدار واردات برنج کشور افزوده شد که موجب تغییر

جدول شماره ۱- مصرف کل و مصرف سرانه برنج کشور طی سالهای ۱۳۵۰ الی ۱۳۶۲

واحد: هزار تن
هزار نفر

سال	تولید (ثلثوک)	تولید زکمره درصد مصرف بذر	تولید (برنج)	واردات	مصرف یا مصرف	جمعیت	مصرف سرانه (کیلوگرم)	مصرف در مردم تولید بمصرف
۱۳۵۰	۱۰۲۶	۹۹۲	۶۶۶	۶۰	۷۲۶	۲۹۲۲۸	۲۴/۷	۹۲
۱۳۵۱	۱۲۰۰	۱۱۲۰	۷۴۲	۹۲	۸۵۶	۳۰۱۲۷	۲۸/۲	۸۹
۱۳۵۲	۱۲۳۲	۱۲۶۷	۸۲۹	۱۲	۸۵۵ ^(۱)	۳۰۹۹۳	۲۷/۶	۹۹
۱۳۵۳	۱۳۱۳	۱۲۲۷	۸۳۵	۱۹۱	۱۰۲۶	۳۱۸۶۰	۳۲/۲	۸۱
۱۳۵۴	۱۵۰۰	۱۲۲۵	۹۵۵	۲۸۶	۱۲۳۹ ^(۱)	۳۲۷۶۵	۳۷/۸	۷۷
۱۳۵۵	۱۶۰۰	۱۵۲۰	۱۰۱۸	۲۶۰	۱۲۷۸	۳۳۷۰۹	۳۷/۹	۸۰
۱۳۵۶	۱۴۰۰	۱۲۴۰	۸۹۱	۵۸۹	۱۴۸۰	۳۴۶۵۶	۴۱/۷	۶۰
۱۳۵۷	۱۵۳۱	۱۴۵۳	۹۷۳	۳۰۱	۱۲۷۵	۳۵۶۳۹	۳۵/۸	۷۶
۱۳۵۸	۱۲۷۱	۱۲۰۷	۸۰۹	۳۲۱	۱۱۸۰	۳۶۶۵۱	۴۱/۲	۶۹
۱۳۵۹	۱۱۸۱	۱۱۲۲	۷۵۲	۴۰۲	۱۱۵۳	۳۷۷۰۰	۳۰/۶	۶۵
۱۳۶۰	۱۶۲۲	۱۵۳۳	۱۰۳۳	۵۸۷	۱۶۲۱	۳۸۷۸۳	۴۱/۸	۶۴
۱۳۶۱	۱۶۰۵	۱۵۳۵	۱۰۲۲	۴۲۲	۱۴۵۳	۳۹۹۰۷	۳۶/۴	۷۰
۱۳۶۲	۱۲۱۶	۱۱۵۵	۷۷۳	۶۲۲	۱۲۹۶	۴۱۰۶۸	۳۴/۰	۵۵
۱۳۶۳	۱۴۸۴	۱۴۱۰	۹۴۵	۵۹۳	۱۵۳۸	۴۲۳۵۰	۳۶/۳	۶۱
۱۳۶۴	۱۷۷۲	۱۶۸۳	۱۱۲۸	۵۴۰	۱۶۶۸	۴۳۶۸۷	۳۸/۲	۶۸

مخ: با استفاده از آمارقا موزارت کشاورزی و آماربا زرگانی خارجی گمرک ایران .

(۱) :: در سال ۱۳۵۲ مقدار برنج در ایران و در سال ۱۳۵۳ مقدار برنج به خارج از کشور را درگردیده است که در

مخاسبه منظور شده است .

اینچنین در مقدار مصرف سراسرانه برنج گردید، افزایش در مقدار واردات برنج بدلیل عوارض ناشی از جنگ بهرمیزان امری قابل توجه می باشد. لیکن ارتقاء سطح تولید برنج کشور به میزان بیش از ۳۷ درصد در فاصله کوتاه یکساله امری بعید بنظر می رسد. چنانکه آمار تولید سال ۱۳۶۲ نیز این مطلب را تأیید می کند. مصرف سراسرانه برنج کشور در سالهای پس از شروع جنگ علی رغم افزایش قابل توجه در قیمت آن به آرمی افزایش پیدا نموده است و رقم $۳۸/۲$ کیلوگرم را برای سال ۱۳۶۴ نشان میدهد.

نکته ها: از اهمیت در راه با مصرف برنج کشور آنکه در صد تولید بمصرف این محصول طی دوره مورد بررسی (۶۴-۱۳۵) تغییرات قابل توجهی یافته است. در سال ۱۳۵۰ زهره ۵۰ کیلو برنج مصرف شده در کشور ۹۲ کیلوگرم آن از تولید داخلی تا مین میگردید. این رقم حتی در سال ۱۳۵۲ یعنی یکسال قبل از آغاز افزایش در درآمد های نفتی به ۹۹ کیلوگرم رسید. از سال ۱۳۵۳ این نسبت دچار دگرگونی اساسی شد بنحویکه در سال ۱۳۵۶ به سطح ۶۰ کیلو- گرم تنزل نمود. در سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۶۳، همراه با نوساناتی این روند نزولی همچنان ادامه یافت. بطوریکه در سال ۱۳۶۲ به رقم ۵۵ کیلوگرم رسید. در سال مزبور زهره ۵۰ کیلوگرم برنج مصرف شده در کشور تنها ۵۵ کیلوگرم آن از منابع داخلی و بقیه آن از طریق واردات تا مین گردیده است. سالهای ۱۳۶۳ به بعد سرآغاز تحولی مثبت در این زمینه است. زیرا بموجب آمار رسمی منتشره بهبودی چشمگیر در سطح تولید برنج داخلی ایجا گردیده است و سهم برنج تولید داخلی از مصرف کل برنج افزایش یافته است. این رقم برای سال ۱۳۶۴ معادل ۶۸ درصد برآورد گردیده است.

اما روارقا رسمی منتشره در مورد مصرف برنج در مناطق شهری کشور حکایت از آن دارد که مصرف برنج در این نقاط از دهه ۵۰ هجری تا دهه ۸۰ کیلوگرم تحولی اساسی گردیده است. مصرف سرانه برنج نقاط شهری از ۳۰/۸ کیلوگرم در سال ۱۳۵۰ به سرعت افزایش یافت و به ۴۴/۸ کیلوگرم در سال ۱۳۵۵ رسید. تغییری اینچنین در مقدار مصرف ناشی از پاشخوئی شتابزده به تقاضای مطرح شده تحت تاثیر افزایش سطح درآمدها در نقاط شهری کشور بود و از آن جایی که توان تولیدی در داخل کشور در چنین فاصله کوتاه زمانی بهیچوجه قادر به تامین آن نبود به واردات هرچه بیشتر برنج روی آورده شد. در سال ۱۳۵۶ عوامی نظیر افزایش شدید قیمتها و نیز با شیوع رسیدن سطح مصرف در نقاط شهری و روی آوردن با قلام غذایی دیگر از دامنه مصرف برنج در این نقاط، کاست و در سال ۱۳۵۷ تحت تاثیر مبارزات انقلابی ملت و کاهش واردات به دلایل اعتصابات سراسری از مقدار مصرف برنج هرچه بیشتر کاسته شد و مصرف سرانه برنج در نقاط شهری به سطح ۵۲/۸ کیلوگرم تنزل پیدا نمود. در سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز از مقدار مصرف برنج در نقاط شهری کشور کاسته شده و مصرف سرانه آن در این نقاط در سال ۱۳۶۴ به ۳۸/۲ کیلوگرم رسیده است. مقدار مصرف سرانه برنج در سال ۱۳۶۴ به بود چشمگیری را نسبت به سالهای ۶۲ و ۶۳ بویژه سال ۱۳۵۹ در نقاط شهری نشان میدهد. در رابطه با مقدار مصرف برنج در مناطق شهری کشور با استناد به ارقام حاصله از نتایج آمارگیری بودجه خانوار شهری کشور با استناد به ارقام حاصله از نتایج آمارگیری بودجه خانوار شهری در این نقاط نسبت به سالهای قبل از پیروزی انقلاب اسلامی کاهش چشمگیری یافته است. بر اساس نتایج بدست آمده از آمارگیری بودجه خانوار شهری در سال ۱۳۶۳ که توسط مرکز آمار ایران صورت گرفت مصرف سرانه برنج

شهری در سال مزبور ۳۷/۹ کیلوگرم بوده است که در مقایسه با مصرف سرانصاف
 ۳۵۵ که رقم ۴/۸ کیلوگرم برآورد شده بود کاهشی معادل ۴۱/۵ درصد را نشان
 میدهد .

برنج مصرفی در نقاط شهری کشور عمدتاً " وارداتی است . براساس
 نتایج بدست آمده از آمارگیری بودجه خانوار شهری نوع و مقدار برنج مصرفی
 خانوارها در مناطق شهری در سال ۱۳۶۳ به شرح ذیل بوده است :

انواع برنج خارجی	۱۱۵/۵ کیلوگرم	۶۴ درصد
برنج صدری و دمسیاه تولید داخلی	۴۹/۲۴	" ۲۷
برنج چمپا	۴/۷	" ۳
برنج گرده، خرده و ساقا	۱۱/۰۴	" ۶
جمع	۱۸۰/۴۸ کیلوگرم	۱۰۰ درصد

براساس همین نتایج، نوع و مقدار برنج مصرفی در نقاط مختلف
 شهری کشور نیز متفاوت است . بموجب آرقامی که در جدول شماره ۱۲ ارائه
 گردیده است در سال ۱۳۶۳ مصرف سرانه برنج یک خانوار شهری در استانهای
 کیلان و مازندران به ترتیب ۲۹۴ کیلوگرم و ۲۴۴ کیلوگرم که بیشترین آن از
 نوع صدری و دمسیاه بوده است. کمترین مصرف سرانه برنج را در سال مورد
 اشاره خانوارهای شهری استانهای یزد و سمنان داشته اند که به ترتیب حدود
 ۹۸ کیلوگرم و ۱۱۰ کیلوگرم برنج در سال مصرف کرده اند . از لحاظ نوع برنج
 مصرفی کمترین برنج صدری و دمسیاه را در سال ۱۳۶۲ به ترتیب خانوارهای
 شهری استانهای کردستان و سیستان و بلوچستان مصرف نموده اند .

۲-۲-۴- مصرف برنج در مناطق روستایی کشور

oo

نتایج بدست آمده از آمارگیریهای بودجه خانوار در مناطق روستایی

جدول شماره ۲- متوسط مقدار انواع برنج مصرفی خانوار شهری به تفکیک استان در سال ۱۳۴۳
واحد: کیلوگرم

استان	جمع	برنج مدیومسیاه	برنج چمپا	انواع برنج خارجی	برنج کورده، سفیده و سایر اقسام برنج
کل کشور	۱۸۰/۰	۴۹/۲	۲/۷	۱۱۵/۵	۱۱/۰
تهران	۱۸۵/۹	۶۰/۹	۱/۲	۱۲۱/۷	۲/۱
مرکزی	۱۴۱/۰	۱۴/۰	۰/۰	۱۲۴/۸	۲/۲
گیلان	۲۹۳/۸	۱۹۱/۴	۱/۶	۲/۱	۹۸/۷
مازندران	۲۴۴/۲	۲۱۱/۲	۲/۶	۰/۱	۲۸/۳
آذربایجان شرقی	۱۶۷/۲	۳۸/۶	۰/۴	۱۲۶/۰	۲/۲
آذربایجان غربی	۱۳۷/۶	۶/۶	۰/۲	۱۳۰/۸	۰/۰
باختران	۱۶۱/۴	۲۸/۸	۰/۵	۱۳۱/۶	۰/۵
خوزستان	۱۸۷/۵	۷/۲	۱۴/۱	۱۵۷/۶	۸/۲
فارس	۲۲۱/۴	۱۴/۳	۲۶/۰	۱۴۲/۹	۲۸/۲
کرمان	۱۳۹/۹	۱۵/۵	۰/۰	۱۱۷/۴	۷/۰
خراسان	۱۵۴/۱	۲۱/۳	۰/۹	۱۱۷/۲	۱۴/۷
اصفهان	۱۶۰/۲	۲۹/۶	۱۰/۵	۱۰۷/۷	۱۲/۳
سیستان و بلوچستان	۱۷۱/۳	۴/۸	۰/۰	۱۶۵/۰	۱/۵
کردستان	۱۵۷/۲	۲/۷	۰/۱	۱۴۵/۴	۹/۰
همدان	۱۴۱/۳	۲۸/۸	۰/۳	۱۰۲/۰	۸/۲
چهارمحال و بختیاری	۱۶۲/۹	۱۳/۸	۲۵/۵	۹۶/۴	۱۰/۲
لرستان	۱۶۷/۱	۳۵/۵	۶/۸	۱۲۲/۵	۲/۳
ایلام	۲۳۷/۳	۴۲/۷	۳/۲	۱۸۹/۰	۱/۳
کهگیلویه و بویراحمد	۲۶۶/۸	۹۴/۲	۲۱/۲	۱۴۸/۸	۲/۶
بوشهر	۲۳۳/۳	۱۷/۵	۳/۸	۱۹۸/۴	۱۳/۵
زنجان	۱۸۷/۹	۶۸/۳	۰/۸	۱۱۸/۶	۰/۱
سمنان	۱۱۰/۰	۱۷/۶	۴/۹	۷۶/۳	۱۱/۲
یزد	۹۷/۶	۱۳/۵	۱/۶	۷۷/۲	۵/۳
هرمزگان	۲۱۱/۸	۴۱/۰	۰/۸	۱۸۷/۷	۲/۳

ساخته: مرکز آمار ایران

کشورحکایت از آن دارد که بطور کلی هزینه برنج مصرفی خانوار در ایمن

نقاط بیش از مناطق شهری است :

هزینه برنج مصرفی سالانه در سال ۱۳۶۳

واحد: ریال

هزینه برنج مصرفی خانوار روستایی				هزینه برنج مصرفی خانوار شهری			
نوع برنج	برنج خارجی	صدری و دمسیاه	جمع	نوع برنج	برنج خارجی	صدری و دمسیاه	جمع
۱۱۶۲۷	۷۷۲۹	۱۹۱۳۵	۳۸۵۰۱	۴۲۲۸	۱۱۱۳۷	۱۶۹۷۷	۳۲۳۴۲

با لا بودن هزینه برنج مصرفی در نقاط روستایی کشور بویژه

در مناطق تولید ناشی از هزینه برنج مصرفی از تولید داخلی است. مطابق نتایج بدست آمده از آمار گیریهای بودجه خانوار مناطق روستایی کشور در سال ۱۳۶۳، حدود ۸ درصد هزینه برنج مصرفی خانوارهای روستایی کل کشور مربوط به انواع برنج تولید داخلی و تنها ۲ درصد آن به برنج وارداتی تعلق دارد.

ارقام بدست آمده از نتایج آمار گیری بودجه خانوار در مناطق روستایی در سال ۱۳۶۳ متوسط مقدار برنج مصرفی خانوار روستایی را بالغ بر ۱۷ کیلوگرم نشان میدهد. ترکیب نوع برنج مصرفی خانوار روستایی در سال مزبور به شرح ذیل بوده است :

انواع برنج صدری و دمسیاه	۶۲/۱۳ کیلوگرم	۳۶/۵ درصد
برنج خارجی	" ۶۰/۱۶	۳۵/۴ درصد
سایرانواع برنج	" ۴۷/۷۸	۲۸/۱ درصد

مقایسه مقدار برنج وارداتی مصرف شده در خانوارهای شهری و

روستایی در سال ۱۳۶۳ نشان میدهد که مقدار برنج وارداتی مصرف شده توسط خانوار شهری حدود ۲ برابر خانوار روستایی است.

مصرف سرانه برنج در مناطق روستائی کشور در سال ۱۳۶۳ بر اساس ارقام رسمی معادل ۳۳ کیلوگرم برآورد شده است که نسبت به مناطق شهری حدود ۵ کیلوگرم کمتر است. بیشترین مصرف سرانه برنج کشور مربوط به مناطق روستائی استانهای گیلان و مازندران است مطابق نتایج بدست آمده از آمارگیری بودجه خانوار در سال ۱۳۶۳، مصرف سرانه برنج در نقاط روستائی استان گیلان ۰۸ کیلوگرم و استان مازندران ۸۲/۵ کیلوگرم بوده است. کمترین میزان مصرف برنج در نقاط روستائی استانهای آذربایجان غربی، خراسان و کرمان است. بطوریکه مصرف سرانه برنج در این نقاط در سال ۱۳۶۳ به ترتیب ۵/۳ کیلوگرم، ۳/۲ کیلوگرم و ۲/۲ کیلوگرم بوده است و نسبت به متوسط مصرف سرانه نقاط روستائی کشور تفاوت بسیار زیاد را نشان میدهد. مصرف سرانه متفاوت برنج در نقاط روستائی کشور نشان میدهد که فاصله موجود در مقدار مصرف برنج در نقاط روستائی استان گیلان (با بالاترین مقدار مصرف) و استان آذربایجان غربی (با کمترین مقدار مصرف) بالغ بر ۲ برابر است. بعبارت دیگر هر فرد روستائی استان گیلان بطور متوسطه ۲ برابر برنج در روستائی استان آذربایجان غربی برنج مصرف میکند. در جدول شماره ۳ مقدار انوار برنج مصرفی متوسط خانوار در مناطق روستائی کشور به تفکیک استان در سال ۱۳۶۳ ارائه گردیده است. بطوریکه در جدول ملاحظه میگردد ترکیب نوع برنج مصرفی در مناطق روستائی کشور بسیار متفاوت است. در استانهای گیلان و مازندران بیشترین برنج مصرفی خانوار روستائی از نوع صدری و دمسیاه میباشد، در حالی که مقدار مصرف خانوار روستائی استانهای چهارمحال بختیاری و آذربایجان غربی از این نوع برنج کمتر از یک کیلوگرم در سال است. در روستاهای استان آذربایجان غربی تقریباً "تمامی برنج مصرفی خانوار را برنج وارداتی تشکیل میدهد و در روستاهای استانهای هرمزگان، بوشهر، همدان، کردستان

جدول شماره ۳- متوسط مقدار انواع برنج معرفی خانوار روستایی به تفکیک استان در سال ۱۳۴۲

استان	جمع	برنج سفید و سفید کمره	انواع برنج خارجی	برنج چمپا، برنج گرده، برنده و سایر اقسام برنج
کابل کشور	۱۷۰/۱	۶۲/۱	۶۰/۲	۲۷/۸
تهران	۱۷۴/۰	۶۷/۵	۹۶/۵	۱۵/۰
مرکزی	۷۲/۳	۱۰/۷	۶۰/۸	۰/۸
گیلان	۵۹۳/۸	۳۲۷/۵	۱/۳	۲۴۲/۹
مازندران	۲۶۱/۸	۳۳۲/۵	۰/۰	۱۲۸/۳
آذربایجان شرقی	۸۷/۳	۵/۸	۶۰/۷	۲۰/۸
آذربایجان غربی	۳۱/۵	۰/۲	۳۰/۲	۱/۱
باختران	۹۰/۳	۵/۰	۸۵/۳	۰/۰
خوزستان	۱۵۸/۵	۱۸/۴	۶۲/۲	۷۷/۹
فارس	۲۳۲/۰	۱۷/۶	۷۱/۶	۱۴۲/۸
کرمان	۷۴/۶	۸/۸	۶۲/۰	۳/۸
خراسان	۵۹/۵	۵/۹	۲۶/۵	۷/۱
اصفهان	۱۳۳/۰	۵۳/۶	۹۷/۰	۳۰/۴
سیستان و بلوچستان	۹۷/۳	۶/۳	۷۸/۱	۱۲/۹
کردستان	۹۱/۴	۱/۴	۹۰/۰	۰/۳
همدان	۹۵/۹	۳/۳	۹۰/۲	۲/۴
چهارمحال و بختیاری	۲۰۵/۵	۰/۰	۱۱۴/۶	۹۰/۸
لرستان	۷۱/۴	۱۲/۷	۵۱/۲	۷/۵
ایلام	۱۳۲/۴	۶۵/۷	۶۰/۳	۶/۴
کهگیلویه و بویراحمد	۲۰۴/۶	۲۷/۹	۷۲/۸	۱۰۳/۹
بوشهر	۱۵۵/۶	۲/۷	۱۴۳/۵	۹/۴
زنجان	۱۲۳/۵	۲۶/۹	۸۶/۱	۱۰/۵
سمنان	۱۵۵/۱	۵۳/۱	۵۸/۷	۴۳/۳
یزد	۸۳/۳	۴/۲	۷۷/۹	۱/۲
هرمزگان	۱۵۰/۰	۱۲/۴	۱۳۶/۴	۱/۲

ماخذ: مرکز آمار ایران.

و... بخش عمده برنج مصرفی خانوار را از نوع برنج وارداتی است.

* منابع و مأخذ مورد استفاده :

.....

الف - منابع فارسی

- ۱ - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره آمار اقتصاد، شاخص بهای خرده‌فروشی کالاها و خدمات مصرفی بانک مرکزی، تهران .
- ۲ - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره آمار اقتصاد، شاخص بهای عمده‌فروشی کالا، بانک مرکزی تهران .
- ۳ - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره آمار اقتصاد، متوسط مقدار مصرف سالانه یک خانوار برای سالهای ۱۳۴۸ تا ۱۳۵۷ کلیه مناطق شهری، بانک مرکزی، تهران .
- ۴ - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره بررسیهای اقتصادی بررسی وضع تولید و توزیع برنج بانک مرکزی تهران .
- ۵ - وزارت برنا مه و بودجه، بررسی عملکرد طرح خرید برنج از زارعین در سال ۱۳۶۰، وزارت برنا مه و بودجه، تهران .
- ۶ - وزارت کشاورزی، اداره کل آمار و اطلاعات کشاورزی، نتایج طرح آمارگیری برنج در سال ۱۳۶۳، وزارت کشاورزی، تهران .
- ۷ - وزارت کشاورزی، مرکز تحقیقات روستایی و اقتصادی کشاورزی، گزارشهای اوضاع اقتصاد کشاورزی کشور در سالهای ۶۴-۱۳۶۰، وزارت کشاورزی، تهران .
- ۸ - وزارت کشاورزی، نگرشی برزراعت برنج، مسائل، مشکلات، پیشنهادات، وزارت کشاورزی، تهران، خرداد ماه ۱۳۶۴ .
- ۹ - آمارهای منتشره از سوی شرکت سهامی گسترش خدمات بازرگانی - وزارت بازرگانی .
- ۱۰ - مرکز آمار ایران، نتایج آمارگیری از هزینه و درآمد خانوار شهری در سال ۱۳۶۳ .

۱۱- مرکز آمار ایران . نقایج آماری از هزینه و درآمد خانوار
روستایی در سال ۱۳۶۳.

۱۲- کمرک ایران . نشریات آمار بازرگانی خارجی کشور.

ب- منابع لاتین

- 1- World Bank.Commodity Trade and Price Trends,1985 Edition.
- 2- F.A.O. Food Outlook , Feb , 1987.
- 3- F.A.O.Production Yearbook, 1984.
- 4- F.A.O. Trade Yearbook , 1984.
- 5- F.A.O.Food Outlook , June , 1987.
- 6- International Trade Center,Rice Uncted /GATT , (Geneva :
1984).

خواننده محترم سلام علیکم

در صورت تمایل به اشتراک ماهنامه لطفاً حق اشتراک دوره درخواستی را به حساب
شماره ۲۸۹۹ بانک ملی ایران، شعبه کریم خان زند، تهران واریز و اصل پیش
بانکی را همراه با آدرس دقیق و مشخصات خود به نشانی مؤسسه ارسال فرمایید.
تغییر آدرس یا برگزیده اشکال در دریافت ماهنامه و نظرات و پیشنهادات خود را به آدرس
مؤسسه و یا از طریق شماره تلفن ۶۳۸-۱۳۹۶۳۹۶۳۸ باموسسه در میان بگذارید.

ماهنامه بررسیهای بازرگانی